

VELIKONOCE U STARÝCH ČECHŮV.

Z kulturně-histor. studií Č. Zibrta.

Hody, hody do Právy, dejte vajleho malovaný, nedáte-li malovaný, aspoň mi dejte bílý, slepička vám snese jiny v komoře v koutku na zeleným proutku.

Před svátky velikonočními Čechové za starých dob posílali si přání a k tomu připojovali dárky, nazývané dary zeleného čtvrtku. Zmiňuje se o zvyku tomto Štelcar (Kniha Duch. 1. a 5.), že "lidé dobrý způsob zachovávali, když sobě něhoho získali, milost a lásku při něm obdržeti usilují, že mu zeleného čtvrtku dary rozdíleli od zlata a stříbra i od jiných věcí, ozdobné a nákladné dělaných darů, připomínající sobě, jak milý Duch otec nebeský, lidskému pokolení syna svého milého pána Ježíše Krista... aby nás od hříchův našich smrti svou očistil a věčně spasil, darovati ráčil."

Spisovatel daroval svému příznivci zeleného čtvrtku "chateřný papírový dar" — svou knihu, jako tž Štelcar svou knihu Duchovní, právě v předmluvě, že ne se dar "zeleného čtvrtku místo zlata a stříbra ač dar papírový..." Přátelé a známí posílali si dary praktičtější — oblíbená jídla velikonoční.

Jídla tato druží se významem svým k obřadům a památkám, jejich církev připomíná věřícím o velikonočních.

Na památku beránka, jež před odchodem z Egypta Izraelští jedli, a na památku Kristovu církev na velikonoce svítivala beránka a původem obřadu tohoto stal se beránek jídel velikonočních. Nejstarší svědeckví Štítný, že prý bývali o velikonočních svíceni "mazance, vajce, beránčí."

Jídla beránky buď opravdovské, nebo uměním kuchářským z těsta a jiných příprav řemeslně vyrobené.

Beránka posílali si přátelé mezi sebou a dávali poddání "dle obyčejně starodávniho" svoji vřelosti.

V "sazemetnou středu", t. j. ve středu před zeleným čtvrtkem, kdy staří předkové vymetávali saze z komína za příčinou svátků, zámožné hospodyně staročeské chystaly beránka "postního", jenž byl jidán na zelený čtvrtek, nazývaný také "veliký".

Kromě beránka byl oblíbeným jídel velikonočním jeřábek. Die bible krmil Bůh Izraelity na poušti křepelkami. Pták jeřábek podobá se koroptvi a křepelce. Páni čeští posílali si jeřábky darem a pojídali je na svých hodokvasech. Karel Starší ze Žerotína posílá k velikonočním svátkům Jindřichu Blekovi l. 1605 dva jeřábky.

Jiným národním jídel velikonočním bývala na zelený čtvrtek kaše s medem čili "sladká kaše". Podnes jsou známy velikonoční "Jidášky s medem". Jest známo, že byla zvláštní nadání, z něhož chudí na zelený čtvrtek bývali vyčastováni mimo jiných jídel "sladkou kaší". V kuchyni staročeské užívali medu více, než nyní obyčejem, potřebující ho také o velikonočních.

Mezi jídla velikonoční dlužno dále zařaditi vedle "syrného koláče k velké noci" — naše "mazance". Zná je ve století XIV. Štítný, touží na svíceni mazance Hus, a narážky na mazance opakují se v pramenech staročeských často.

V divadelní hře velikonoční o Umučení Páně volá rozpuštěl žák vedle jiných vtipů:

Proč vy babky neokáte! sdali mnoho mazance máte!

V jiné hře velikonoční se opět vyvolává:

"Já křatím té loť, sobě žij mazance a poči."

Poslize byla velikonočním jídelm vejce, jež se rovněž jako uveďené pokrmy svěřovaly: "protože se toho času jídlo mění, aby některým nestrádným lidem neškodilo, světi a žehná se."

Nejvýznamnějším obyčejem velikonočním byla a jest pomlázka. Staročeské správy o pomlázce sahají do doby dosti dávne. Malovaná vajlečka, kteráž mládci si dávají o velikonočních pomlázkou, "kralice", snají jí nejstarší slovníky české (Roškošanů) sto. XIV.

O pomlázce, proti níž letopisce horlí, čteme: "V Praze prodávají po ulicích dlouhé, pestrobarevné metly. Každý koupí si aspoň jednu a běhá s ní veřejně po městě. — Setká-li se s pannou neb slechtic se slečenou, šlehá jí po ramenou a po rukou, aby mu dala velikonoční vejce. Na poslední svátek mrskají zase děvčata mládence, a by kralice od nich dostala."

K pomlázce v některých krajinách druží se zbytky obyčejů ještě jiného. Časné z rána o velikonoční pondělí oblévají se studenou vodou. Tž zvyk znají Rusové, Poláci a také Němci.

"Aby nebyli lidé o velikonočních hodech ospalí a leniví, ježto před svátky jsou vigilie, proto v některých krajích je zvykem, že dřímající mládenci vrhají bývají časné ráno do vody." K tomu přidává kněz Václav z Jemnice: "Jakž jsem to také viděl druhdy v Jemnici a jinde..."

Velikonoce na Dolnokralovicu.

Sděluje Jan Valchář.

Svátkům vánočním řadí se po bok velikonoce, které připomínajíce tajemnou záhadu "spásu lidstvu" a tím od nich významem svým podstatně se rozlišující, opředeny jsou neměnně pestrou a bohatou zásobou podání lidového, z něhož svéráznou ukázkou z Dolnokralovic níže podáváme. Na prahu doby velikonoční již Zelený čtvrtek poutá naši pozornost, neboť den tento neprodá hospodyně v Onšově nikomu mléka z obavy, aby jejím kravám nebylo ušaržováno. V ostatních osadách okrese čijí se tak na Velký pátek, nejen že mléka, ba ani jiných věcí soused sousedovi, sousedka souseďce nepůjčí, aby jich nebylo na skodu majitele zneužito.

Jak na Zelený čtvrtek, tak na Velký pátek a Bílou sobotu otrhává se z lískových keru "fasa" t. j. jehnědy, které přidávají se dobytku do krmiva, aby se dobře dařilo. (Pravonín.)

Po večerním úklidu zasedá hospodář ke stolu a zhotovuje z ratiolosti jívoých, o Květné neděli posvěcených, potřebný počet křížků, jež určené své uplatní na Velký pátek.

Konečně přiblíží se Velký pátek. Den tento jest středem, okolo něhož a to nejme okolo jitra jeho před východem slunce se kupí významná velikonoční tradice lidová. Již záhy ráno před východem slunce pokleká hospodář v Pravoníně ve volné přírodě a omývá se vodou, pokud lze bēhutou, do níž v noci rosa napadla, modlí se:

"Milý Bože, Velký pátek slunečko pleše. Kristus Pán pro nás těžký kříž nese. I řekl nu Pilát: 'Páne, proč se tak třeseš? Máš-li nákou zinnici nebo psotnici?' — Odpovídá Kristus Pán: 'Nemám žádnou zinnici ani žádnou psotnici. Ale kdo na mou smrt amatovat bude, ten jí věky věkův mti nebude.'"

V Keblově čini podobně, prose: "Na Velký pátek raničko — dříve než vyšlo jasné sluníčko, židě Pána Krista jali. 'Proč se tak třeseš?' hned se ho ptali. Jestli máš nákou zinnici nebo-li nákou psotnici?!"

Kdožkoli takto učiní a tříkráte nad to "Oťe náš" se pomodlí, ten chráněn bude před zinnicí a neduhy kožními. Namaže-li se ještě mimo to za usína a na hrdle medem, nedostane bouli. (Keblov.) Svobodně dlvky, povědy a všude po hezke tříkráte toužili, myjí se v tuto dobu sněhem, aby neměly píh (Hulice), anebo aby měly bílou pleť. (Košetice).

Hospodáři tž nelení. Zapiehují totiž výše uvedené křížky z kočiček do různých míst na pole, na němž jest ozimní žito, a do středu pole, kde zaseta jest pšenice, zastrčí svěcenou větvičku "chvůje" nebo klokočky. Má-li zasety již hrách, aby se ho hojně urodilo, zatkne do hrachovité větvičky "fasy", t. j. větve lísky s jehnědami. Mimo to do středu tohoto pole zasade kolíček, v jehož horním rozštěpeném konci nalézá se střešina skla. Činí tak proto, aby "boží posel" tam neuhodil a květu brachovčeho nespálil. (Studená—Děkanovice.) Ale i doma křáde další křížky nade dvře, okna, do ohněv i stodol; ba i ke sklepu a k úlu nedaleko vejletu je zapíchnuje, aby požeňání boží bylo v těchto místech. Zbylé oděsky kočiček smetá ve vodi tříkrátové a rozřezaným jasanem a vykropí

tím světnicí, chlěvy, okolí stavení a studně, sklep a poslize i pole. Okolo studně a ve sklepe čini tak proto, aby se v těchto místech nedržela žádná jedovatina. Aby dílo bylo dovršeno, vykoupí hospodyně světnicí jalovcem, posvěceným o Květné neděli. (Keblov.)

Ve Studené úkol tento přejímá hospodyně s tím rozdílem, že před východem slunce uvaří kousky jasanu, dubu, klokočky a svěcených kočiček a přidává k odvaru tomu vody svěcené (tříkrátové), vykropuje jím veškeré výše uvedené místa. Počinu tohoto použije ještě k zajištění spokojenosti rodiny a věrnosti manželské tím způsobem, že tajně v odvaru jmenovaném uvaří na tvrdo dvě vejce, která předloží k jídlu hospodáři. Sní-li je, bude se tž držeti doma a věrnosti neporuší. (Studená.)

Vedle této intimní starosti o muže věnuje hospodyně péči neměsí tž o ostatní členy rodiny, ba i o zvířeru domácí.

K tomu čili v Keblově upředehospodyně před východem slunce dostatek mlí, kterými jednak šije prádlo, jež majitele jeho chrání před gtonutím, nebo ubrubují jimi mlčny, aby kravám zloduch človek neušaržoval.

Ve Studené pak snází se selka zaopatřiti sobě od tkalec "křečovnu", t. j. onu niť, která zůstane nepřetržena, když tkadlec na Velký pátek se stavu plátno snímá. Touto niť ovazuje pak bēhák housatům, když je sesazuje, aby křečmi netrpěla.

Nejen pro havěť, ale i pro členy rodiny vyhledáváno jest v tento den ochranných prostředků proti bolestem a chorobám nohou. Tak kdo má podlom nebo náraz, zbavuje se jich tím způsobem, že přejíždí chodidlem choré nohy přes ostří sekery (Keblov) neb po nějakém kulatém předmětu. (Pravonín.) V Hulicích dokonce uvaří hospodyně vejce, jimž nemocný i zdravý, dokud teplé jest, chodilo nohy si hladí.

Myši a krcei odjakživa byli našemu hospodáři na obtíž a proto nedivno, že se tž v tuto dobu snaží, aby se jich zbavil.

Na Velký pátek před východem slunce, jakmile se hospodář probudí, obuje se, natáhne rukavice na ruce a uchopě sekeru (kterězto všechny věci uloží si večer na Zelený čtvrtek u postele), obejde nahý všechny dvře u stavení, na něž tříkráte — jednu vynechav — sekýrou zatuká. Po té vrátí se k loži, vše na místo, kde prve bylo, odloží a ulehne. Aby počim tento s úspěchem se potkal a myši opomenutými dvěmi ze stavení se vysťahovaly, jest nezbytno, aby nikdo při vyličné oběhuze na hospodáře ani slůvka nepromluvil. (Studená.)

Jinak počíná si rolník v Pravoníně.

Pede-li totiž hospodyně před velikonoční chlěb, vyválí nejprve malé boehánek, který nejen vsadí, ale i vydá nejprve z pekárny. Tento boží dárek bēre hospodář před východem slunce, jde ze vsi a jí jej potud, pokud nepříjde na rozcestí. Stihnuv je, vrátí se, aniž by se ohlédl, domů, jsa jest, že myši bude prost.

A což krcei? I tčch se hospodář snadno zhostí!

Třeba jen, aby si na Velký pátek přivstala a před východem slunce na louce neb na poli, kde krcei řadí, ve třech rozích cepem několikrát udeřil. Čtvrtým rohem z pozemku se vystěhuje. — (Studená.)

Jinak radí se, aby šel hospodář před východem slunce v tento den na pole pospátku a prve, nežli v osadě klekání se odzvoní, všechny krtiny rozkopá. (Pravonín.) Nerad vidí náš lid, pří-li na Velký pátek, neboť již úsloví jeho: "Velký pátek deštivý, rok žilnivý," t. j. suchý, naznačuje nám příčinu jeho obav.

Na Bílou sobotu světi se ve farních kostelích voda, kterou lid zove "jidákovou". Touto a pak vodou, ve které hospodyně na Hod Boží nádobí po obědě umyla, kropí se pšenice a žito na poli, při čemž v některých osadách zastrkáva do ozimů hospodář na Boží hod po obědě pruty svěcených kočiček. Uvedené vody "jidákovy" užívá se tž v prstonárodním lékařství na Dolnokralovicu proti psotnicím nemluvčat a to tak, že při záchvatu vjeje se trochu této vody do otvoru na spodním konci hromničky a odtud děku do úst. (Buřenice.)

Tž den sbírají lidé ublíky, když páli se "Jidák" t. j. zbytky

sv. olejí na hraniče ze dříví atd., které se kladou za krov, aby do příbytků neuhodil "boží posel." (Buřenice a Hněvkovice.) Ružno v osadách nastane, jakmile zazvoní opět zvony. Lid překotem vybíhá z obydli, myje se a říká:

"Vítám tě boží Velikonoce — chraň mne ode vsí zly nemoc." (Hněvkovice.)

Ve vskách, kde není kostela farního, děje se tak, když se zvoní poledne a mimo to spěchá někdo na "sád" a třese tam ovoenými stromy, aby se hojně rodilo ovoce. (Studená.)

Nebude zajisté od místa, sdělíme-li tž, že na Bílou sobotu může zasvěcené čarodějnicí netoliko mezi lidmi poznati, ale tž ji chytiti.

Jak to možno, radí Josef Jakl z Bud ve svých zápiskách z r. 1753 takto:

"Pakli chceš čarodějnicí dostati, urež na Velký pátek hůl klokočovou před sluncem východem. Pak na Bílou sobotu před slunce východem tou hól srejpi na krchovéh kus drnu. Když nejvíce lidí do kostela jde na jitřní v Bílou sobotu, tak ten drn dej si na hlavu a tu hól měj v ruce. I před jinými svátky může to udělati. — Když ten drn máti budeš na hlavě a tu hól v ruce, tak ji uhlídáš (t. j. čarodějnicí) a můžeš ji chytiti."

Nežli jsme se nadáli, máme Hod Boží Velikonoční.

Jelikož pilnému a přičinlivému hospodáři velice záleží na tom, aby byl v domácích i polních pracích vždy v popředí, spěchá, jakmile vykročí z kostela, aby byl co nejdříve doma. (Hulice.)

Vše odpoledne připravuje se na "pomlázku." Chasa spleť totiž z vrbových prutů pomlázky a nadějně budoucí hospodyně malují pro své vyvolené vajlečka tž "pomlázkou" zvaná.

Konečně k radosti velikých i malých jest tu pomlázka! Dospělí radují se z ní proto, že opět přimuzie" si poskočí, malí pak těší se na dárky, jež od svých známých a přátel za své "pomlázkování" obdrží.

Tot obrázek žiti a citění našeho Donokralovka v době velikonoční! Jestli jsme prozradili řádky svými něco, co ehoval a snad dosud ehoval jako tajemný recept svépomocný, necht nám promine a zlym nevzpomíná! S dobrým úmyslem bylo psáno, přátelsky budíž přijato!

Jak světi holubáři v Čechách velikonoční týden.

Tak jako holubáři před večerí o Středem večeru od vozu řetěz odpínali, do kola jej otočili, aneb s díže obruč zrazili a na zem jej položili, doprostřed holuby s havěti svolali a zde jim od každého obilí hrstku k žrádlu nasypali, aby prý se holubi při statku drželi a s ostatní družbě se svornosti žili, tak mají tž o svátech velikonočních, holubáři své zvyky, památku to, jak někteří spisovatelé praví, na oběti krvavé starých Čechů za dob pohanských.

Především se v těch dnech holubníky čistí a teprve po této "očistě" konají se různé pověry za zdarem ehoval holubi i za prospěchem domácích lidí.

Tak hned na "Květnou neděli" zrovna v tu dobu, kdy se v kostele kočičky (ratiolci) světi, prohledávají holubáři holubníky a pozorují, zda se holubi vejce klubají, anebo holubátka líhnou. Jsou ástasni, když naleznou líhnoucí se holubátka. Vezmou je ještě mokrá a domácím obličje jim potírají, aby prý jako holubi byli vždy čistí, slšní a mladí, beze všech poskvrn nejen na těle, ale také na duši.

Na "zelený čtvrtek" vezme hospodář z holubníku dvě holubátka a na dvoře pod ářým nehem nejprve samečkovi, potom samečce krk podřine, krev z nich na tři hrsti pšenice, v osátee přichystané, vycedí a tak holubi krvi pšenici pokropí. Na to zahvídá na holuby a tuto pšenicí krvi skropenou všem holubám nahází a stojí při nich, až jí včauku sezobou. Podle starých podání vykonalvali tuto oběť ještě roku 1800 a roku 1840 v mléčné slatčinském (na bývalém panství Novoměstském na Metuji), r. 1808 na Bílou sobotu v Mladé Boleslavi a konečně r. 1824 v Křešně.

Václav Kozák vlastní mořeznický a uzenářský závod 2705 NO. 10. STR. OMAHA, NEBR. Zdobry čerstvého masa, jakoz i veliké výrobky uzenářské té nejlepší jakosti. Zkuste koupiti u něho jednou a zjistěte, že podruhé přijdete zase. Objednávky možno učiniti telefonem: Douglas 4733.

NEJSTARŠÍ A NEJLEPŠÍ MÍSTO PRO SCHŮZKY JEST ED. MAURERA RESTAURANT A HOSTINEC. V ČÍSLE 1306 FARNAM ULICE. Pravá importovaná piva na šepu. PLEZENSKÉ z Měšťanského pivovaru v Plzni v Čechách. Hoforanich Bavaria pivo. Fivo Anheuser-Bush a světoznámé Faust získalo rozsáhlou reputaci. Kávárna pro dámy nalézá se na druhé podlaže.

FRANK YUN vlastní čistě a hojně zásobený řeznický a uzenářský obchod V ČÍSLE 2206 JIŽ. 16. OMAHA. Bohatý výběr čerstvého masa, nejlepší jakosti a za ceny nejlevnější. Veškeré výrobky uzenářské též se té nejlepší jakosti. Objednávky možno učiniti telefonem: Douglas 3422.

3 IN ONE OILS. CLEANS. POLISHES. PREVENTS RUST. 3-In-One is a light, pure oil compound that never gums. 3-In-One lubricates perfectly sewing machines, typewriters, bicycles, locks, clocks, guns, lawnmowers—everything that ever needs oiling in your home or office. No grease. No acid. A little 3-In-One on a soft cloth cleans and polishes perfectly all veneered or varnished furniture and woodwork. Sprinkled on a yard of black cheesecloth it makes an ideal Dustless Dusting Cloth. 3-In-One absolutely prevents rust on gun barrels, auto fixtures, bath room fixtures, gas ranges, everything metal, indoors or out, in any climate. It sinks into the unseen metal pores and forms a protecting "overcoat" which stays on. Free—3-In-One—Free. Write today for generous free bottle and the 3-In-One Dictionary of hundreds of uses. 3-In-One is sold in all good stores in 3-size bottles: 10c (1 oz.), 25c (3 oz.), 50c (8 oz., 1/2 pint). Also in new patented Handy Oil Can, 25c (3 1/2 oz.). 3-IN-ONE OIL COMPANY 432 A Broadway New York City

Pozor! Pozor! Buďte bedlivými, když opouštíte káru a neobcházejte jí nikdy zadem, dokud jste se dříve nepřesvědčili, že nejde jiná kára opácným směrem. Neposornost může snadno býti příčinou vážné nehody. Pomozte nám svým počkáním, zabránit možnému případu neštěstí. Omaha & Council Bluffs Street R. R. Co.

Na Krivoklátsku okolo r. 1833 brávali holubáři na Velký pátek nejpeknějšího starého holuba z holubníka, na dvoře jej rukou odpínali, do kola jej otočili, aneb s díže obruč zrazili a na zem jej položili, doprostřed holuby s havěti svolali a zde jim od každého obilí hrstku k žrádlu nasypali, aby prý se holubi při statku drželi a s ostatní družbě se svornosti žili, tak mají tž o svátech velikonočních, holubáři své zvyky, památku to, jak někteří spisovatelé praví, na oběti krvavé starých Čechů za dob pohanských.

Dr. V. Anyž, lékař a ranhojčí bývalý volentér kliniky dvorního rady, prof. dr. Pawlika pro nemoc ženské a chirurgické kliniky prof. dr. Kukuly v Praze. Léčí všechny ženské a zastaralé nemoci. Léky z vlastní laboratoře zaslou se na požádání. 1696 Blue Island Ave., Chicago, Ill.

Na "Boží Hod velikonoční" požívají holubáři místo beránka svěcené holubátko bez nože a vidličky a opatrně je okusují, aby koštičky nepolámali. Mnozí vykladatelé slovanského a českého bájesloví přisypují přičynlost venkovanu k holubům z té okolnosti, že holub býval v prastarých časech v lesích i mezi horami, tak jako na polích stálým soudruhem člověka, který se při orbě i seti, na jaře a na podzim, podle jejich letu a přeletu, vrkání a lítání spravoval. Národní píseň slovanské herou sobě holuba za obra přívětivosti a dobrotivosti, pečlivosti a příznivosti, pokojnosti a tichosti, přičinlivosti a trpělivosti, krásy a něhy, stálosti a věrnosti v lásce. V písních pravidelně jmenuje se milovaný jinoh sívým holubem a milovaná dívka sívým holubičí. Konečně všeobecně jest známo, že příalovečná malká, mírumilovná povaha slovanská, tak ostře se lílící od tvrdé, bojovné povahy germánské, nazvána byla povahou "holubičí".

CHCETE-LI KOUPIP PIANO, PIANO PLAYER, elektrické piano pro salon, neb zá hlavní místnost, mluvící stroje jakékoliv, české neb anglické rekordy, deskové neb lmytové nástroje, o hraní se na nás a já Vám svobodně posloužím. Mluvící stroje a rekordy zaslán do všech částí Spojených Států vyplacené. Piana a mluvící stroje též prodávám na měsíční splátky. Česká hudebnina pro duchovnu, lmytové hudby, piano neb varhany. Pište si o český cenník hudebních nástrojů. JOSEPH JIRAN, 1333 W. 18. St., Chicago, Ill.

6 Markyče

JOHN J. OSTROŇIČ praktický plumbáč, licencovaný pro Omaha a South Omaha, vykonává včty práci prvotní třídy v oboru plumbáčském, zavádějí spoulního tupejí, plynovody, udevodní a pod. Úpravy jsou naší sviklístostí a vykonáváme je k úplnému uspokojení. Veškeré práce věnujeme se na největší péči. Výpočty zdarma. Zavolejte nás telefonem: Tyler 1200. Břina: 1414 Jitřní ulice, Omaha, Nebraska. Čtvrták za osmáčku ve Venkovu dům, a jistě se to pár dolůček vyřídím